

Отже, у даній статті ми окреслили зміни в українських ВНЗ після впровадження нового Закону та проаналізували їх вплив на подальший розвиток системи вищої освіти. Прийняття нового Закону прогнозовано підвищить якість навчання, змінюючи “радянський” напрям освіти на європейський.

Використані джерела:

1. Бочан І. О. Глобальна економіка : підручник / І. О. Бочан, І. Р. Михасюк // Розділ 10. Міжнародна освіта у XXI столітті : [болонський процес. Необхідність реформування системи освіти України]. – К., 2007.
2. Волович В. Болонський процес і нова парадигма освіти в Україні / В. Волович // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2004.
3. Закон “Про вищу освіту” від 01.07.2014 № 1556-VII : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/print1391950419561429>
4. Коментар окремих положень Закону України “Про вищу освіту” від 1 липня 2014 р.” Навчально методичний центр НАВС [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.naiu.kiev.ua/news/komentar-okremih-polozhen-zakonu-ukrayini-“pro-vishhu-osvitu”-vid-1-lipnya-2014-roku.pdf>
5. Кремень В. Модернізація вищої школи України в контексті принципів Болонської декларації / В. Кремень // Вища школа. – 2004.
6. Роз’яснення МОН щодо деяких питань практичної реалізації положень нового Закону України “Про вищу освіту” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=247526620
8. Сікорський П. І. Кредитно-модульна технологія навчання : навч. посібник / П. І. Сікорський ; за ред. З. І. Тимошенко. – К. : Видавництво Європейського університету, 2004.

Киричук А. С., Кацара Н. В. Аналіз нового Закону України “О высшем образовании”.

Статья посвящена анализу нового Закона Украины “О высшем образовании”, характеристике его основных положений, а также рассмотрению влияния нового Закона на эффективность функционирования системы высшего образования Украины.

Ключевые слова: высшее образование, закон, анализ содержания, эффективность.

Kyrychuk A. S., Katsara N. V. The analysis of new Law of Ukraine “About higher education”.

The article is devoted the analysis of new Law of Ukraine “About higher education” to description of him substantive provisions and consideration of influence of new Law on efficiency of functioning of the system of higher education of Ukraine.

Keywords: higher education, law, analysis of maintenance, efficiency.

УДК 316.61:373,5

Макарова О. В.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

**ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ЯК ОДИН
ІЗ БАЗОВИХ ІНСТИТУТІВ ПРАВОВОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДИТИНИ**

У статті розглядається загальноосвітній навчальний заклад як один із основних інститутів правової соціалізації дитини. Наводиться періодизація етапів правової соціалізації в залежності від становлення особи в суспільстві.

Ключові слова: соціалізація, правова соціалізація, загальноосвітній навчальний заклад.

Кожна людина з моменту свого народження перебуває у постійному та безперервному розвитку, що триває все життя, але найбільшого значення набуває в перші 15-25 років. Цей період має особливе значення за своїми результатами та наслідками через те, що основним його завданням та змістом стає соціалізація особистості. Соціалізація – це процес навчання та засвоєння індивідом соціальних норм, культурних цінностей, зразків поведінки, притаманних певному суспільству [1, с. 181].

Водночас соціалізація особистості – процес багатовимірний. Одним із основних напрямів загального процесу соціалізації є правова соціалізація, яка полягає в засвоєнні особистістю правових знань, цінностей, а також соціально-правового досвіду.

Правова соціалізація – процес безперервний. Він починається з моменту народження людини і триває все життя. Тому в залежності від становлення особи в суспільстві можна виділити декілька етапів її правової соціалізації:

– дошкільний етап (охоплює життя людини з моменту народження до початку навчання в школі), з якого починається становлення особи, закладаються елементи правосвідомості та правової культури дитини. Основними інститутами правової соціалізації на цьому етапі виступають сім'я та дошкільні навчальні заклади;

– етап навчання, під час якого відбувається засвоєння правових норм, морально-правових цінностей, формування правової культури. Поряд із сім'єю основними інститутами правової соціалізації особи на цьому етапі є загальноосвітні, професійно-технічні, вищі та інші навчальні заклади;

– трудовий етап, коли особа цілеспрямовано підвищує рівень правових знань, виступає активним учасником суспільних відносин, відтворює знання та набутий соціально-правовий досвід. Основним інститутом правової соціалізації на цьому етапі виступає, як правило, трудовий колектив;

– післятрудоий етап, для якого характерним є правова самоосвіта, а також передання соціально-правового досвіду молодому поколінню.

З наведеної вище періодизації, вважаємо, що найбільше значення для сприятливого та більш ефективного процесу правової соціалізації, формування правосвідомості та правової культури дитини мають дошкільний етап і етап навчання. Водночас беручи до уваги обмежений обсяг статті, вважаємо за доцільне зупинитися лише на етапі навчання, оскільки саме в цей період відбувається активне засвоєння дитиною правових норм, культурних цінностей, зразків поведінки, тому вважаємо, що саме цей етап має особливе значення за своїми результатами та наслідками.

Висвітленню ефективності впливу закладів освіти, засобів масової інформації, ролі сім'ї у вихованні та соціалізації дитини, в тому числі правової, присвятили свої праці Д. О. Александров, В. Г. Андросюк, Л. В. Будкіна, А. В. Дворкова, Л. С. Дубчак, Т. В. Кравченко, Л. І. Казміренко, Т. С. Панченко, І. П. Усімова, В. Ю. Швачка та інші науковці.

Водночас поза увагою дослідників залишається таке важливе питання, як значення та роль школи у правовій соціалізації дитини. Тому метою пропонованої статті є доведення того, що саме загальноосвітній навчальний заклад являється одним із основних інститутів правової соціалізації дитини. Слід зазначити, що це питання є важливим не лише для вітчизняної юридичної науки, а й для практики виховної

роботи з неповнолітніми.

Як відомо, найбільш інтенсивним періодом соціалізації є дитинство та підлітковий вік [1, с. 181], саме тому поряд із сім'єю загальноосвітні навчальні заклади відіграють першочергове значення у соціалізації дитини, в тому числі правової.

Так, у Концепції загальної середньої освіти визначено, що загальна середня освіта є невід'ємною органічною складовою неперервної освіти. Вона є основою соціалізації молодого людини в суспільстві, фундаментом для подальшої її освіти чи трудової діяльності і забезпечує наступність у становленні людини в процесі її переходу від дитинства до дорослого життя [2].

У контексті нашого дослідження не можна не згадати і Національну програму виховання дітей та учнівської молоді в Україні, в якій визначено, що сім'я поряд із школою є основними інститутами соціалізації та виховання дитини. Шкільні роки є для вихованця періодом становлення інтелектуальної та особистісної зрілості, набуття соціального досвіду, життєвої компетентності. Центральною ланкою реалізації цих завдань, фундаментальною соціокультурною базою виховання і розвитку особистості виступають загальноосвітні заклади [3].

Як відомо, загальноосвітні навчальні заклади покликані не лише навчати дітей, здійснювати цілеспрямовану підготовку до самостійного дорослого життя, а й займатися їх вихованням, в тому числі правовим. Зокрема, в ст. 5 Закону України "Про загальну середню освіту" [4] одним із завдань загальної середньої освіти поряд із формуванням особистості учня (вихованця), розвитком його здібностей і обдарувань, наукового світогляду визначено таке завдання, як виховання в учнів (вихованців) поваги до Конституції України, державних символів України, прав і свобод людини і громадянина, почуття власної гідності, відповідальності перед законом за свої дії, свідомого ставлення до обов'язків людини і громадянина.

Одним із основних факторів правової соціалізації дитини є правова освіта. Важливе місце в системі якої належить загальноосвітнім навчальнимкладам. У контексті нашого дослідження слушними є думки С. В. Савченка з приводу того, що держава має надавати першочергового значення правовій просвіті дітей та учнівської молоді, формуванню в них стандартів правомірної поведінки і звичок, виховання поваги до батьків, старших людей, норм законодавства і громадської моралі. У дошкільних і загальноосвітніх навчальнихкладах має відбуватися постійний процес перетворення правових знань дітей та учнівської молоді у стійкі морально-правові переконання, формуватися і закріплюватися стереотипи правомірної поведінки, створюватися можливості для активної участі у процесі правової освіти і виховання, захисту власних прав та інтересів [5, с. 27].

Так, зокрема у Національній програмі правової освіти населення визначено, що початкова правова освіта здобувається у дошкільних навчальнихкладах, де дітям надаються початкові знання про норми поведінки, формуються навички їх дотримання, виховується повага до батьків, вихователів, ровесників, людей похилого віку тощо. Надалі правова освіта надається загальноосвітніми, професійно-технічними, вищими навчальнимикладами ікладами післядипломної освіти [6].

У процесі правової соціалізації важливе значення має цілеспрямоване та правильно організоване правове виховання й правове навчання. Психологи вважають, що 20% майбутнього свого інтелекту людина набуває до кінця першого року життя,

50% – до чотирьох років, 80% – до 8 років, а 92% – до 13 років [7]. Це ще раз підтверджує нашу думку про те, що найбільш ефективно процес соціалізації дитини, в тому числі правової, відбувається в період навчання в школі.

У цьому контексті доречною, на наш погляд, є думка А. Кутиркіна, який, розглядаючи роль і значення правової освіти в житті кожної людини, наводить класифікацію етапів правового виховання залежно від вікової категорії об'єктів виховання, яка включає:

- 1) правове виховання дітей дошкільного віку;
- 2) правове виховання дітей шкільного віку;
- 3) правове виховання молоді;
- 4) правове виховання дорослих осіб;
- 5) правове виховання осіб пенсійного віку;
- 6) правове виховання працюючої частини населення [8, с. 81].

При цьому науковець зазначає, що найбільш ефективною діяльністю з виховання і правового виховання є на перших трьох етапах, оскільки робота з людьми, чия особистість лише формується, найпродуктивніша [8, с. 81].

На думку Ю. С. Шемшученка, забезпечення правопорядку в країні тісно пов'язане з підвищенням правосвідомості громадян. Конкретним засобом для цього є правова освіта. Науковець вважає, що нею мають бути охоплені всі верстви населення й особливо молодь. Саме у молодому віці повинні формуватися знання про державу і право, права й обов'язки людини, механізм їх забезпечення і реалізації тощо [5, с. 23].

Поділяємо позицію вказаних вище науковців і вважаємо, що правове виховання необхідно здійснювати з дитинства. Адже саме з раннього віку дитині прищеплюються моральні принципи співжиття в суспільстві, свідоме ставлення до виконання своїх обов'язків. Крім того, здатність особи усвідомлювати і правильно тлумачити приписи закону і відповідно до них поводитися не є вродженою, а формується протягом життя людини, починаючи з раннього віку.

Однією з особливостей досліджуваного явища є те, що правова соціалізація дитини може відбуватися не лише під впливом цілеспрямованих, спеціально організованих чинників, а саме правового виховання, а й в умовах стихійної взаємодії особи з оточуючим середовищем, у даному випадку маємо на увазі загальноосвітній навчальний заклад. Тому особливого значення при цьому набуває авторитет педагога, його позитивна поведінка, дружні відносини з учнем тощо.

Адже на відміну від дошкільного етапу правової соціалізації, коли соціально-правовий досвід засвоюється некритично, за рахунок копіювання та наслідування поведінки дорослих, на етапі навчання морально-правові ціннісні орієнтації персоніфікуються в постатях батьків, учителів [1, с. 184], найближчого оточення, причому ступінь засвоєння правових норм, установок, зразків поведінки суттєво залежить від ставлення дитини до вказаних агентів правової соціалізації (конкретних осіб, які беруть участь у передачі соціально-правового досвіду). Якщо до цих осіб сформоване позитивне емоційне ставлення, то дитина за допомогою механізмів наслідування і навіювання засвоює ті морально-правові цінності, якими вони керуються в своєму житті. Якщо ж ставлення до цих осіб є негативним, то вона не буде визнавати не лише їх, але й систему морально-правових цінностей, носіями яких вони є [1, с. 184-185].

Істотними недоліками виховної роботи в навчальних закладах є, насамперед, відсутність програми правовиховної роботи [9, с. 13], а також напружені, конфліктні стосунки між учителем та учнями, що являються вагомим дестабілізуючим фактором навчально-виховного процесу.

Так, анкетування і опитування учнів 7-9 класів показало, що 52% з них вважають свої стосунки з педагогами напруженими, у 22 % вчителі викликають роздратування і тільки 26% почувають себе з педагогом легко і комфортно [9, с. 12-13].

Таким чином, приходимо до висновку, що правова соціалізація – процес складний і суперечливий. На її результат впливає безліч факторів, тому важливою умовою ефективної правової соціалізації в період навчання в школі є не лише дидактичний компонент, тобто ті правові знання, які дитина отримує під час уроків, а й соціально-психологічний компонент, що відтворює характер взаємин між учителем та учнем, атмосферу, яка панує під час занять і в цілому в школі.

Сім'я, як мікросередовищу, яке безпосередньо впливає на розвиток конкретної особистості, належить пріоритетне місце у процесі соціалізації дитини, в тому числі правової. Більше того, конкурувати з сім'єю, особливо на ранньому етапі розвитку особистості, не може жоден соціальний інститут [10, с. 193]. Однак згодом, коли дитина підростає, участь загальноосвітніх навчальних закладів стає не менш важливою у правовій соціалізації дитини. Адже у школі діти проводять значну частину часу, що не може не вплинути на формування її світогляду, світосприйняття в цілому та поведінку зокрема. У школі дітей навчають не лише читати, писати, рахувати тощо, але й дають уявлення про загальноприйняті норми, правила поведінки. Більше того, саме загальноосвітні навчальні заклади в силу виконання своїх функцій, мають можливість поєднувати максимальну кількість чинників цілеспрямованого, прихованого та стихійного впливу на формування правової свідомості дитини.

Зважаючи на викладене, приходимо до висновку, що на сьогоднішній день поряд із сім'єю загальноосвітній навчальний заклад є одним із провідних інститутів правової соціалізації дитини, що обумовлено насамперед його завданнями, а також значенням у суспільному житті держави. Крім того, загальноосвітні навчальні заклади являються фундаментальною соціокультурною базою навчання, виховання та розвитку особистості, яка має формувати у дитини систему стійких морально-правових переконань та ціннісних орієнтирів.

Використані джерела:

1. Юридична психологія / ред. Л. І. Казміренко. – К. : КНТ, 2007. – 360 с.
2. Концепція загальної середньої освіти: Постанова Колегії МОН України та Президії АПН України від 22 листопада 2001 р. № 12/5-2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/2712/.
3. Програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ipv.org.ua/home/39-programa-vuhovanna-ditej.html>.
4. Про загальну середню освіту: Закон України від 13 травня 1999 р. № 651-XIV: станом на 28 грудня 2014 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 28. – Ст. 230.
5. Гуз А.М. Становлення та розвиток шкільної правової освіти України (1991–2007 роки) : монографія / А. М. Гуз. – К. : Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2009. – 431 с. – ISBN 978-966-439-229-4.
6. Про Національну програму правової освіти населення: Указ Президента України від 18 жовтня 2001 р. № 992/2001 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 43. – Ст. 1921.

7. *Танчин І. З.* Соціологія / І. З. Танчин [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/19240701/sotsiologiya/agenti_instituti_sotsializatsiyi.
8. *Кутиркін А.* Покращення якості освіти та правової освіти в середніх навчальних закладах / А. Кутиркін // Право України. – 2008. – № 7. – С. 81-84.
9. *Дубчак Л. С.* Удосконалення діяльності навчальних закладів щодо запобігання злочинності неповнолітніх в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 "Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право / Л. С. Дубчак. – К., 2007. – 21 с.
10. *Макарова О. В.* Сім'я як основний інститут правової соціалізації дитини / О. В. Макарова // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія № 18. Економіка і право : зб. наукових праць. – Випуск 25. – К., 2014. – С. 190-194.

Макарова Е. В. Общеобразовательное учебное заведение как один из базовых институтов правовой социализации ребенка.

В статье рассматривается общеобразовательное учебное заведение как один из основных институтов правовой социализации ребенка. Наводится периодизация этапов правовой социализации в зависимости от становления человека в обществе.

Ключевые слова: социализация, правовая социализация, общеобразовательное учебное заведение.

Makarova O. V. General educational establishment as one of base institutes of legal socialization of child.

In the article general educational establishment is examined as one of basic institutes of legal socialization of child. A division into periods of the stages of legal socialization is pointed depending on becoming of man in society.

Keywords: socialization, legal socialization, general educational establishment.